

BITNA SVOJSTVA ŽENIDBE - JEDNOST I NERAZRJEŠIVOST

KLARA ČAVAR

LUCIJA ŠIKIĆ

Teološko-katehetski odjel

Sveučilište u Zadru

UDK 27-555

DOI: 10.15291/magistra.1458

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 11.4.2017.

Prihvaćeno: 5.3.2018.

Članak se bavi problematikom vezanom za bitna svojstva ženidbe, jednost i nerazrješivost. Crkva je oduvijek promatrala ženidbu kao naravni bračni savez koji je među krštenima i sakrament, odnosno naravna stvarnost ženidbenog saveza uzdignuta je u nadnaravni red, u djelotvorni znak milosti. Bitna svojstva, jednost i nerazrješivost, koja su vlastita ženidbi kao naravnom savezu u kršćanskoj ženidbi zadobivaju posebnu čvrstoću. Ova svojstva bitna su i za kršćansku i nekršćansku ženidbu jer proizlaze iz same naravi i bitnih svrha ženidbe. Kršćanska tradicija i nauk svetoga Pavla naučavaju da su ova dva svojstva slika jedinstvene i nerazrješive veze Krista i Crkve. U članku je obrađeno i pitanje isključivanja bitnih svojstava iz ženidbene privole, odnosno dokazivanje ništavosti ženidbe zbog isključenja jednosti i nerazrješivosti pozitivnim činom volje.

Ključne riječi: ženidba, ugovor, sakrament, jednost, nerazrješivost, simulacija

UVOD

Jednost i nerazrješivost bitna su svojstva ženidbe zato jer proizlaze iz same naravi i iz bitnih svrha ženidbe. Ta svojstva ne pripadaju samo kršćanskoj nego i nekršćanskoj ženidbi. Posebno značenje imaju u kršćanskoj ženidbi jer joj daju posebnu čvrstinu koja proizlazi iz slike jedinstvene i nerazrješive veze Krista i Crkve, te milosti koja biva darovana sakramentom. Jednost odgovara ljudskom dostojanstvu i mogućnosti postizanja objektivnih svrha ženidbe kao što su dobro

supruga i odgajanje potomstva. Nerazrješivost ženidbe proizlazi iz naravi ženidbe kao zajednice ljubavi u kojoj se supružnici potpuno daruju jedno drugome, a temelj joj je u božanskoj objavi i pozitivnom božanskom zakonu. Ako bi jedno od supružnika pozitivnim činom volje isključilo jedno od bitnih svojstava, ženidbena privola bi bila manjkava, odnosno ženidba ne bi bila valjano sklopljena.

1. TEMELJNE PRETPOSTAVKE

Crkva je od samih svojih početaka promatrala ženidbu kao stvarnost utemeljenu na misteriju stvaranja, stvarnost koja je od Krista uzdignuta na dostojanstvo sakramenta. Prve stranice Biblije opisuju stvaranje čovjeka: »I reče Bog: Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična.... Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori muško i žensko stvori ih. I blagoslovi ih Bog i reče im: Plodite se i množite i napunite zemlju...« (Post 1, 26-28). Drugi izvještaj nam kazuje: »Jahve Bog, uzme čovjeka i postavi ga u edenski vrt... I reče Jahve, Bog: Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on... Od rebra što ga je uzeo čovjeku napravi Jahve, Bog, ženu pa je dovede čovjeku. Nato čovjek reče: Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mogega. Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta« (Post 2, 15-53). Izvještaj završava riječima: »Stoga će čoa vjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo« (Post 2, 24). Za Bibliju je, dakle, potpun čovjek muško i žensko, odnosno muž i žena skupa. Oni su jedna cjelina i jedno biće, jedno tijelo.

Možemo kazati da biblijska slika o stvaranju već sadrži bitne elemente za kasnije naučavanje o sakramentu ženidbe. Sakramentalnost ženidbe teološka je činjenica koja nije upitna, dakle, ženidba je sakrament (Zakonik kanonskog prava, kan. 1055). Upravo je ta činjenica temelj nadležnosti Crkve za ženidbu krštenih. U Zakoniku kanonskoga prava izričito se potvrđuje: »Krist Gospodin uzdigao je na dostojanstvo sakramenta ženidbeni savez među krštenima, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru supruga te rađanju i odgajanju potomstva« (kan. 1055, §1). Ženidba je dakle zajednica svega života, potpuna, cjelovita, isključiva, nerazrješiva zajednica u koju je angažirana cijela osoba, i koja potpuno i na vidljiv način ostvaruje biblijsko značenje pojma »jedno tijelo« (Mt, 19, 6). Sveto pismo, kako je već spomenuto, uči da je čovjek stvoren na sliku Božju, ali »Bog nije stvorio čovjeka sama, „muško i žensko stvori ih“ (Post 1, 27) i njihovo združenje tvori prvi oblik

zajednice osoba« (II. Vatikanski sabor, *Gaudium et spes* (GS), br. 48).

Ta zajednica svega života po svojoj naravi je »usmjerena k dobru ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva« (kan. 1055 §1; GS, br. 48 i 49). Dakle, svrhe ženidbe su dobro bračnih drugova i rađanje i odgajanje potomstva. Dobro ženidbenih drugova – »bonum coniugum«, podrazumijeva uzajamnu potporu, međusobno upotpunjenje dviju osoba koje se uzajamno predaju i primaju. Zajedništvo bračnog života i dobro bračnih drugova općenito se sastoji u međusobnom služenju, pomaganju, dopunjavanju i usavršavanju preko potpuna uzajamna darivanja srca i tijela. Upravo u tom uzajamnom darivanju i zauzimanju za drugoga bračna ljubav nalazi svoje praktično ostvarenje. Druga bitna svrha braka je, kako smo već spomenuli, rađanje i odgajanje djece. »Bračna zajednica prirodni je ambijent za rađanje i prvotno mjesto za odgajanje djece. Dakako da to ima važnost i predstavlja dobro i za same bračne drugove, ali ima svoju zasebnu i širu ili općeljudsku važnost, budući da rađanje i odgajanje djece omogućuju održavanje ljudskog roda« (Blažević 2004: 19). Ženidba je dakle po svojoj naravi usmjerena na rađanje i odgajanje djece, i dobro djece je bitni sastavni dio ženidbe. Međutim, to ne znači da svaki pojedini brak mora i stvarno biti plodan, i da svaki bračni par mora imati djecu, te da bez toga nema braka. Drugi vatikanski sabor u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium ed spes* kaže: »I kad nema djece, često puta tako željkovane, brak ostaje kao zajednica i zajedništvo čitavog života i zadržava svoju vrijednost i nerazrješivost« (GS, br. 50).

Govoreći o bračnoj zajednici treba imati na umu da se tu ne radi o bilo kojoj zajednici, nego o čvrstoj ustanovi koja se sazda je bračnom vezom, odnosno osobnim neopozivim pristankom i koja uživa pravnu zaštitu. Ženidbeni savez ujedno je i ugovor (Navarette 1983). Pojam »contractus« - ugovor izražava pravžnu stvarnost dok termin savez izražava jednu intimnu stvarnost koja se temelji na ljubavi. Ženidba kao savez između muškarca i žene je »intimna zajednica života i ljubavi, koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima«, a koja za cilj ima dobro supruga i potomstva i društva. Dakle, ženidba nije isključivo ljudska ustanova nego je »sam Bog začetnik ženidbe«. Po sakramentu ženidbe Krist dolazi u susret kršćanskim supruzima i ostaje i nadalje s njima »da se u međusobnom predanju stalnom vjernošću ljube, kao što je on ljubio Crkvu i sama sebe predao za nju« (GS, br. 48).

Svaka osoba ima pravo na ženidbu, i to je jedno od temeljnih ljudskih prava (*Carta dei diritti della famiglia*, 1987). Zakonik kanonskog prava određuje da ženidbu mogu sklopiti svi kojima se pravom to ne za-

branjuje (kan. 1058). Ženidba nije samo privatna stvar dviju osoba nego se tiče i općeg dobra i ima također bitno društvenu važnost, stoga javna vlast civilna ili crkvena, može svojim zakonima uređivati i ograničavati korištenje prava na ženidbu (Škalabrin 1995). Pravo na ženidbu može se nekom ograničiti samo zbog teških i opravdanih razloga. Radi zaštite bračne zajednice i dobra bračnih drugova, zakon može odrediti da osobe koje se nalaze u određenim okolnostima i dok te okolnosti traju, ne mogu valjano sklopiti ženidbu (Blažević 2004).

2. ŽENIDBA

Ženidba se u kanonskom pravu označuje kao zajednica svega života koja se uspostavlja između muškarca i žene ženidbenim savezom, odnosno privolom ili ženidbenim ugovorom (kan. 1057 §1). Bračna zajednica se bitno razlikuje od drugih zajednica koje mogu povezivati dvije osobe, počiva na različitosti spolova i na njihovoj fizičkoj i psihičkoj komplementarnosti (Blažević 2004). Ta zajednica ima svoja bitna svojstva i svrhe bez kojih zbog same naravi stvari ne može postojati (kan. 1056).

2.1 *Ženidbena privola*

Sklapanje ženidbe ima ugovorni karakter. Za ostvarenje ugovora je potrebno da ga sklapaju osobe pravno, fizički i psihički sposobne. S obzirom na to da se radi o pravnom ugovoru bilo je potrebno kanonski utvrditi točan trenutak sklapanja ženidbe, odnosno nastajanja ženidbe. Iako su kroz povijest kod različitih naroda postojale lokalne tradicije i običaji glede trenutka nastajanja ženidbe (Miralet 1996), kanonsko pravo prihvatilo je načelo iz rimskog prava »consensus facit matrimonium«, odnosno načelo da privola čini ženidbu. Pojam privole crkveni zakonodavac još je preciznije definirao kao čin volje kojim muška osoba i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu.¹ Privola je tvorni uzrok ženidbe, neopoziv savez ili ugovor koji jednom valjano uspostavljen daje život ženidbi sve do smrti jednog od supružnika.

¹ Kan. 1057 §1: »Ženidba nastane privolom stranaka zakonito očitovanom između pravno sposobnih osoba koju ne može nadomjestiti nikakva ljudska vlast.

§2. Ženidbena privola čin je volje kojim muška osoba i ženska osoba neopozivim savezom sebe uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu«.

Ženidbena privola najvažniji je element same ženidbe i kako smo već spomenuli konstitutivni element ženidbe. Razlikujemo tri bitne karakteristike privole, odnosno privola mora biti javno očitovana, mora biti zakonita i izrečena od sposobnih osoba (Hendriks 2001). Izvanjsko očitovanje privole se traži za valjanost ženidbe, a bez zakonskog oblika očitovanja privola ne bi postojala. Treći element pravno su sposobne osobe, odnosno osobe koje imaju fizičku, psihičku i pravnu sposobnost. Privola mora biti osobna, što znači da taj čin stranaka ne može nadomjestiti nikakva vlast. Unutrašnja i izvanjska privola obuhvaća zakonito očitovanje prema propisanim zakonima, a slobodna privola se odnosi na volju, što znači da je do nje došlo bez prisile, straha, neznanja ili prijevare. Privola treba biti promišljena, potpuna, uzajamna, neopoziva i istovremena. Osoba treba zrelo procijeniti ženidbena prava i dužnosti, prihvatiti bitna svojstva ženidbe, a u trenutku davanja privole obje stranke trebaju biti istovremeno prisutne (Pranjić 2016; Hendriks 2001). Nerazrješivost je bitna karakteristika privole, što znači da valjano danu privolu nikakav ugovor ne može raskinuti ili poništiti.

Ženidbena privola je voljni pristanak odnosno unutarnji čin volje dviju osoba (Blažević 2004). Ona je u isto vrijeme čin volje i razuma. Da bi se volja dviju osoba pokrenula i odlučila na sklapanje ženidbe, važno je da im je poznato na što se odlučuju. Trebaju znati što je ženidba i koja je svrha ženidbe. Na valjanost ženidbe mogu utjecati različiti unutarnji i vanjski čimbenici. Zakonik kanonskoga prava u kanonu 1095 donosi da se nesposobnima za ženidbu smatraju oni koji nisu dovoljno sposobni za služenje razumom, oni koji su oboljeli od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i primaju i oni koji zbog psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze (kan. 1095). Po svojoj kanonskoj definiciji ženidbena privola obuhvaća čovjekovu intelektualnu i voljnu sferu. Intelpekt i volja pripadaju psihičkom životu ljudske osobe i ta dva elementa istaknuta su i u nastanku i u življenju učinaka ženidbene privole. Promatrajući ženidbu vidimo da se radi o činjenici koja uključuje i psihički život dviju osoba. Ne može se htjeti nešto što se nije razumom spoznalo, samo ono što je spoznato može biti predmetom volje (Zec 2008). Osoba mora biti svjesna koliko je važna i ozbiljna ustanova ženidbe i braka. Ženidbena privola uključuje prava, obveze i dužnosti koje traju tijekom cijeloga života, i baš zbog toga zaručnici trebaju imati sposobnost za razborito i kritičko rasuđivanje, sposobnost zaključivanja o pravima i dužnostima koje proizlaze iz same naravi ženidbe i iz njenih bitnih elemenata i svojstava. Kanonska pravna znanost na temelju novih znanstvenih spoznaja psihologije, psihijatrije i

medicine sve više ističe da ograničena sposobnost rasuđivanja u pitanjima ženidbe mogu znatno utjecati na davanje valjane privole i valjano sklapanje ženidbe (Abate 1985; Pompeda 1984; Blažević 2004; Škalabrin 1995).

Za valjano sklapanje ženidbe potrebno je da zaručnici budu istodobno prisutni,² odnosno da budu nazočni u isto vrijeme i na istom mjestu i da uzajamno izjave da se žele vezati u ženidbenu zajednicu za cijeli život (Blažević 2004).

2.2. *Ženidba kao ugovor i sakrament*

Crkva je oduvijek promatrala ženidbu kao naravni bračni savez koji je među krštenima i sakrament. Postojanje ovih dvaju svojstvenosti, naravne i nadnaravne, u oblikovanju jedine ženidbene stvarnosti, implicira kompleksan odnos među različitim elementima koje pretpostavljaju obje sfere iste ženidbene stvarnosti: privola - ugovor, nakana - ženidbena (sakramentalna), vjera.

Ženidba definirana naravnim pojmovima, bilo kao konstitutivni čin, bilo kao životni stalež ista je ženidba koju je: »Krist Gospodin uzdigao među krštenima na dostojanstvo sakramenta« (kan. 1055 §1). Uzdizanje na razinu sakramenta, prema jedinstvenom prihvaćanju teologa, pretpostavlja ontološku istovjetnost između saveza i sakramenta kada se radi o ženidbi među krštenima. Naravna stvarnost ženidbenog saveza uzdignuta je u nadnaravni red, u djelotvorni znak milosti. Zakonodavac jasno potvrđuje načelo neodvojivosti saveza (ugovora) i sakramenta: »Stoga među krštenima ne može biti valjanog ženidbenog ugovora koji samim time ne bi bio sakrament« (kan. 1055 §2). Kad dvoje krštenih sklapaju valjanu ženidbu, valjan ugovor, ta stvarnost u isto vrijeme je i sakrament iz razloga što se radi o valjanoj ženidbi među krštenima. U kanonskom pravu ženidba se smješta prvenstveno na područje naravnog prava kao konstitutivnog temelja za sudjelovanje na sakramentalnom redu ženidbenog saveza među krštenima. Odnosno, samo valjana ženidba prema naravnom pravu može biti sakrament kad se radi o krštenim strankama. U biti, ista bitna svojstva koja su vlastita ženidbi kao naravnom savezu »u kršćanskoj ženidbi zadobivaju posebnu čvrstoću«.³ Vidljivo je kako ne postoje obveze izričito i formalno povezane sa sakramentalnim dostojanstvom koje već nisu uključene u privolu kao neophodne i dostatne za valjanu naravnu ženidbu (Bertolini 2001).

² ZKP, kan. 1104 §1: Za valjano sklapanje ženidbe potrebno je da stranke budu istodobno prisutne bilo osobno bilo preko zastupnika. §2 Neka zaručnici riječima izreknu ženidbenu privolu; ako pak ne mogu govoriti, onda znakovima koji isto znače.

³ »Bitna su svojstva ženidbe jednost i nerazrješivost koja u kršćanskoj ženidbi zadobivaju posebnu čvrstoću« (kan. 1056).

3. BITNA SVOJSTVA ŽENIDBE

Bitna svojstva ženidbe su jednost i nerazrješivost. Njihovo isključivanje sprječava valjano sklapanje ženidbe, odnosno isključivanje bitnih svojstava iz privole pozitivnim činom volje dovodi do ništavosti ženidbe (kan.1101 §2). Ova svojstva su bitna i za kršćansku i nekršćansku ženidbu jer proizlaze iz same naravi i bitnih svrha ženidbe. Posebnu ulogu imaju kod kršćanske ženidbe zbog sakramentalnog značaja (Škalabrin 1995). Odredbe Zakonika kanonskog prava o jednost i nerazrješivosti sadržane su i kanonima 1056, 1057 §2, 1099, 1101 §2 i 1134. Prema kanonu 1056 bitna svojstva ženidbe su jednost i nerazrješivost koja u kršćanskoj ženidbi zbog sakramenta zadobivaju posebnu čvrstoću (Ef 5, 31-32). Kršćanska tradicija i nauk svetoga Pavla naučavaju da su ta dva svojstva slika jedinstvene i nerazrješive veze Krista i Crkve. Pripadaju Augustinovim trima dobrima (Sikirić 2006) dobru djece, dobru vjernosti i dobru sakramenta. Dobro potomstva je bitno za ženidbu zbog rađanja i odgoja djece. Ženidba neće biti valjana ako stranke međusobno ne predaju i ne primaju pravo na rađanje i odgoj potomstva. Dobro vjernosti posljedica je jednost ženidbe, ističe se vjernost supruge, a bitna je i kod samog čina sklapanja ženidbe i za vrijeme trajanja bračne veze. Dobro sakramenta znači da se ženidba ne rastavlja (Blažević 2004), odnosno, ženidba zbog sakramenta dobiva na čvrstoći i ženidbeni vez nemoguće je poništiti ili raskinuti. Ženidba nije valjana bez unutarnje nerazrješivosti, odnosno nije moguće sklopiti ženidbu koju bi bilo moguće sporazumno razriješiti. Bitna svojstva ženidbe, jednost i nerazrješivost, utječu na stabilnost bračne veze kao i na potomstvo. Uzajamna vjernost roditelja je od velike važnosti za dobro i zdravlje djece, kao i za dobrobit cijelog društva.

3.1 Jednost

Jednost ženidbe označava monogamsku vezu između jednoga muškarca i jedne žene. Samo monogamna ženidba odgovara ljudskom dostojanstvu jer se jedino u takvoj ženidbenoj vezi mogu postići objektivne svrhe. Objektivne svrhe ženidbe su dobro supruge, rađanje i odgoj djece. Ovo svojstvo ženidbe zahtijevaju ljudska i bračna narav. Supružnici se u potpunosti predaju jedno drugom i prihvaćaju. Dakle, muž može imati samo jednu ženu, a žena može imati samo jednoga muža. Niti jedno od njih dvoje se ne smije predavati nekoj trećoj osobi ili drugim osobama jer bi na taj način isključili jednakost i ravnopravnost. Na taj način ne bi moglo doći do savršene bračne ljubavi. Tridentski sabor svoju definiciju utemeljuje

na Isusovim riječima iz razgovora s farizejom u Evanđelju po Mateju: »Pristupe mu tad farizeji pa, da ga iskušaju kažu: 'Je li dopušteno čovjeku otpustiti svoju ženu s kojeg god razloga?' On odgovara: 'Zar niste čitali?: Stvoritelj od početka muško i žensko stvorio ih i reče: Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i njih dvoje bit će jedno tijelo? Tako više nisu dvoje nego jedno tijelo. Što, dakle Bog združi, čovjek neka ne rastavlja'« (Mt 19, 3-6). Isus naglašava i ako netko otpusti svoju ženu i drugom se oženi, čini preljub, i tko god se otpuštenu oženi, čini preljub. Isus u spomenutoj izjavi tumači naravni zakon koji obvezuje i krštene i nekrštene (Chiappetta 1996; Škalabrin 1995). Papa Pio XI. u svojoj enciklici *Casti connubii* definira jednost ženidbe kao njeno bitno svojstvo koje je Stvoritelj utemeljio još između prvih ljudi, a potvrdio ga je Krist (Pio XI., 1930).

Poligamija i poliandrija protive se jednostnosti ženidbe. Poligamija ili mnogoženstvo je zabranjeno pozitivnim božanskim zakonom jer se ne može u poligamiji nikako ostvariti svrha braka (Blažević 2004). Ne može se ostvariti zajednica života i ljubavi, i isključuje jednakost između muškarca i žene (Sikirić 2006). Može biti simultana i sukcesivna. Simultana poligamija mogu biti poliginija i poliandrija. Poliginija je ženidba jednog muškarca s više žena, dok je poliandrija ženidba jedne žene s više muškaraca. Oba ova oblika u suprotnosti su s naravnim pravom. Kod poliginije su teži obiteljski život, odgoj djece i potpomaganje muža i žene. Poliandrija se protivi načelima naravnog prava, jer otežava postignuće i promicanje svrhe ženidbe. U takvim se slučajevima isključuju potrebni mir i sklad. Najstariji pisani zakonik, Hamurabijev zakonik pretpostavlja monogamsku ženidbu (Škalabrin 1995). U Starom zavjetu postoje poligamne ženidbe na primjer David, Salomon, Abraham, Jakov i mnogi drugi koji su živjeli u poligamiji. Bila je prisutna kod Židova i pogana i čini se da neke odredbe Staroga zavjeta ipak dopuštaju poligamiju (Izl 21, 7-11; Lev 18, 18; Pnz 21, 15-17). Isus kad govori o ženidbi, govori o jednostnosti između jednog muškarca i jedne žene, i tako upućuje na red stvaranja (Mt, 19, 4-6; Mk 10, 6-9). Poligamija je zabranjena pozitivnim božanskim zakonom i to se vidi u Matejevu evanđelju u razgovoru između Isusa i farizeja. Tridentski sabor je potvrdio nauk Crkve o braku kao monogamnoj vezi, a konstitucija II. Vatikanskog sabora, *Gaudium et spes* u br. 49 ističe razlog za jednost ženidbe, a to je s jedne strane jednako dostojanstvo bračnih drugova, a s druge strane briga o djeci i narav intimne zajednice bračne ljubavi. U ženidbi dvije osobe daruju se jedno drugome i postaju »jedno tijelo« (Mt 19,6), to intimno

sjedinjenje iziskuje vjernost supružnika i nerazrješivost veze.⁴ Bračna zajednica treba biti čvrsta i trajna ustanova, što isključuje postojanje ženidbene veze između jednoga muškarca i više žena ili između jedne žene i više muškaraca. Ako jedno od supružnika ima namjeru uspostaviti ženidbenu vezu s više žena ili muškaraca, tada ta osoba isključuje jednost ženidbe, a ženidba koju bi sklopila ne bi bila valjana. U slučaju da neka osoba u isto vrijeme ili u istoj ceremoniji sklapa ženidbu s više osoba, tj. daje i prima ženidbenu privolu sa svim tim osobama, ženidba nije valjana s nijednom od tih osoba. Ako netko slapa ženidbu s jednom osobom, a u isto vrijeme isključuje jednost ili ima namjeru kasnije sklopiti novu ženidbu, onda ženidba koja se sklapa ne bi bila valjana. Kako vidimo jednost ženidbe je zahtjev same naravi braka, a poligamija se suprotstavlja bračnom zajedništvu i Božjem naumu o braku.⁵

3.2. Nerazrješivost

Nerazrješivost je drugo bitno svojstvo ženidbe. Nakon što se ženidbenom privolom uspostavi ženidbena ili bračna veza, ta se veza smatra tako čvrstom da je ne može raskinuti nikakva vlast pa čak ni volja i dogovor supružnika (Chiappetta 1996). Nerazrješivost ženidbe može biti unutarnja i vanjska. Unutarnja nerazrješivost odnosi se na supružnike, potpuna je i apsolutna što znači da supružnici ne mogu povući ili opozvati ženidbenu privolu nikad i ni u kojem slučaju, odnosno, ne mogu poništiti ženidbeni vez.⁶ Izvanjska nerazrješivost znači da jednom valjana sklopljenu ženidbu nitko drugi, odnosno nikakva vlast ne može razriješiti (Sikirić 2006; Blažević 2004; Škalabrin 1995). Izvanjski nerazrješiva je sakramentalna tvrda i izvršena ženidba (kan.1141).

Nakon što se dvije osobe različitog spola obvežu na ženidbu ženidbenom privolom, ta veza postaje toliko čvrsta i trajna da je ništa više ne može razriješiti.

⁴ »To intimno sjedinjenje kao uzajamno darivanje dviju osoba a i dobro djece zahtijevaju punu vjernost bračnih drugova i njihovo nerazdruživo jedinstvo« (GS, br. 49).

⁵ »Mnogoženstvo se sasvim suprotstavlja (...) zajedništvu: ono, doista, izravno nijeće Božji naum kakav nam je na početku objavljen; protivno je jednakom osobnom dostojanstvu žene i muža, koji se u braku jedno drugome daruju u posvemašnjoj ljubavi, koja je zbog toga jedinstvena i isključiva« (Ivan Pavao II. 1997. *Familiaris consortio*. Zagreb. br. 19).

⁶ »Značajka bračnog zajedništva nije samo njegovo jedinstvo već i njegova nerazrješivost (...) Osnovna je zadaća Crkve još jednom snažno potvrditi nauku o nerazrješivosti ženidbe: onima koji u ove naše dane misle da je teško ili čak nemoguće za cijeli život vezati se s nekom osobom, onima koji si zavedeni određenom kulturom koja odbacuje nerazrješivost ženidbe i čak otvoreno ismijava zalaganje supružnika u vjernosti, valja ponovno naglasiti radosnu poruku konačnosti one bračne ljubavi, koja u Isusu Kristu ima svoj temelj i svoju snagu« (Ivan Pavao II. *Familiaris consortio*. br. 20).

Nerazrješivost proizlazi iz same naravi ženidbe kao životne zajednice dviju osoba koje se privučene dubokom i istinskom ljubavi potpuno daruju jedna drugoj (Navarrete 1993). Iz tog darivanja rađa se želja za uzajamnim upotpunjavanjem, pomoći i potporom, odnosno dobrom bračnih drugova te rađanjem i odgajanjem potomstva.

Papa Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, *Familiaris consortio*, govori da je čovjek stvoren na sliku Božju i pozvan je iz ljubavi na postojanje i na ljubav.⁷ Ljubav je čovjeku urođena i njegov je temeljni poziv, a bračna ljubav istinski se i ljudski ostvaruje ako se muž i žena daruju jedno drugome sve do smrti, teži za potpunim sebe darivanjem drugoj osobi, potpunim prihvaćanjem druge osobe, a upravljena je na uspostavljanje dubokog zajedništva života i ljubavi. Božja namjera o ženidbi potpuno se otkriva u Isusovoj žrtvi na križu, kojom se prinosi za svoju zaručnicu Crkvu. Krštenjem su muškarac i žena priteljovljeni Novom savezu, sklopljenom između Krista i Crkve i krštenjem njihova ženidba postaje sakramentalno očitovanje Krista i njegove Crkve (Ivan Pavao II., 1997). Prvi učinak sakramentalne ženidbe je nerastavljivi ženidbeni vez koji zbog njegovog sakramentalnog karaktera ne može poništiti ni sama Crkva (Sikirić 2006).

Nerazrješivost ženidbe ima svoj temelj u božanskoj Objavi i pozitivnom Božanskom zakonu (Post 1, 18. 24), gdje se naglašava jednost, odnosno ženidba jednog muškarca i jedne žene, ističe njihovo sjedinjenje ne samo tjelesno nego potpuno sjedinjenje osoba, njihovih misli, ljubavi i volje. Takvo sjedinjenje zahtijeva od supružnika trajnost veze odnosno njenu nerazrješivost. U Matejevu evanđelju na temelju Isusovih riječi postaje jasnija slika o nerazrješivosti ženidbe. Farizeji su upitali Isusa: »Jeli dopušteno otpustiti ženu s kojega god razloga?« Isus im odgovara: »Zar niste čitali: Stvoritelj od početka muško i žensko stvori ih i reče: Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i njih dvoje bit će jedno tijelo? Tako više nisu dvoje, nego jedno tijelo. Što dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja« (Mt 19, 3-6). Isus ističe nerazrješivost ženidbe i upućuje na stvaranje. Na njihovo daljnje inzistiranje: »Kako je Mojsije naredio da se ženi dadne otpusno pismo i da se otpusti?« Isusov odgovor je glasio: »Mojsije vam je zbog vašeg okorjelog srca dopustio da možete otpustiti svoje žene. Ali u početku

⁷ »Bog je stvorio čovjeka na svoju sliku i sebi slična (Post 1, 26); pozivajući ga iz ljubavi na postojanje, u isto vrijeme ga je pozvao na ljubav. (...) Ljubav je stoga temeljni i urođeni poziv svakog ljudskog bića (...). Čovjek kao otjelovljeni duh, tj. duša koja se pokazuje u tijelu i tijelo prožeto besmrtnom dušom, pozvan je da ljubi u toj svojoj ujedinjenoj cjelovitosti. Ljubav obuhvaća također ljudsko tijelo i čini ga dionikom duhovne ljubavi« (Ivan Pavao II. *Familiaris consortio*, br. 11).

nije bilo tako. A ja vam kažem: Tko otpusti svoju ženu, osim zbog bludništva, te se oženi drugom, čini preljub; i tko se oženi otpuštenicom, preljub čini» (Mt 19, 8-9). Matejev tekst egzegete različito tumače. Naime, postoje različita mišljenja o klauzuli »osim zbog bludništva«. Jedan dio tumači da je Isus ovom iznimkom generalno dopušta rastavu u slučaju preljuba dok drugi drže da izraz »bludništvo« označava ženidbu s nekršćaninom ili ženidbu koja iz nekog razloga nije valjana (Castaño 1994 i Sikirić 2006). Dio egzegeta podržava tumačenje po kojem bi bila dopuštena rastava u slučaju preljuba, ali ne bi bilo dopušteno sklapanje nove ženidbe. Ovo tumačenje bi imalo prednost jer se tako Matejev tekst slaže s paralelnim tekstovima druga dva sinoptička evanđelja (Mk 10, 11-12; Lk 16, 18) i s Prvom poslanicom Korinćanima (1 Kor 7, 10 -16).

Pravoslavne crkve i protestantske zajednice smatraju da iznimku »osim zbog bludništva« treba shvatiti kao pravu iznimku u smislu da je mužu dopušteno otpustiti svoju ženu zbog bludništva, dakle na tu iznimku ne gledaju na isti način kao katolici. Od prvih stoljeća, crkveni oci pridaju veliku važnost nerazrješivosti braka, a nauk o nerazrješivosti postao je konstantan od drugog tisućljeća. Nije bilo suglasja jedino o tome u kojem trenutku se ženidba potpuno uspostavlja, odnosno u kojemu trenutku ženidba postaje nerazrješivom.

U kasnom srednjem vijeku javljaju se dvije škole koje su raspravljale o trenutku u kojem ženidba postaje nerazrješivom. Radi se o Pariškoj i Bolonjskoj školi. Pariška škola na čijem čelu je bio Petar Lombardijski zastupa teoriju privole, odnosno slijedi načelo rimskog prava da ženidbu ne čini spolni čin nego privola. Dakle, konstitutivni element ženidbe isključivo je privola, a izvršenje ženidbe ne pripada biti ženidbe koja je već sama u sebi savršena na temelju privole koja je zakonito očitovana. Od trenutka davanja privole ženidba postaje nerazrješivom. Bolonjska škola, kojoj je pripadao poznati pravnik Gracijan, zastupala je teoriju da se ženidbena veza ne uspostavlja potpuno dok se ženidba ne izvrši spolnim činom, te od tog trenutka biva i nerazrješiva (Blažević, 2004). Različita mišljenja ovih dviju škola pomirio je papa Aleksandar III⁸, koji je bio sljedbenik Bolonjske škole prije nego što je postao papa. Priklonio se mišljenju Pariške škole da ženidba nastaje samom privolom i da valjan bračni savez dvoje krštenih čini sakrament ženidbe, međutim, ona nije apsolutno nerazrješiva dok ne bude izvršena, dakle nerazrješiva postaje izvršenjem, što je preuzeto od Bolonjske škole (Navarrete 1990).

⁸ Bio je poznati pravnik imenom Ronaldo Bandinelli.

Tridentski sabor (1545.-1563.), potvrdio je nauk o nerazrješivosti ženidbe i odbacio je mišljenje da se ženidbena veza može razriješiti zbog krivovjerja, zbog nespojivosti karaktera bračnih drugova ili zbog odsutnosti jednoga bračnog druga. Osudio je one koji tvrde da se Crkva vara kada uči da se ženidba ne može razriješiti zbog preljuba bračnog druga, i da ni jedan bračni drug ne može za života drugoga bračnog druga sklopiti novu ženidbu (Blažević 2004).

Nakon Tridentskog sabora crkveno učiteljstvo je ponavljalo nauk o nerazrješivosti. U tom kontekstu potrebno je spomenuti encikliku Pija XI. *Casti connubii*, Zakonik kanonskog prava iz 1917. godine, pastoralnu konstituciju II. vaticanskog sabora *Gaudium et spes*, apostolsku pobudnicu Ivana Pavla II., *Familiaris consortio*, Zakonik kanonskog prava iz 1983., te apostolsku pobudnicu pape Franje, *Radost ljubavi*.⁹

4. ISKLJUČENJE BITNIH SVOJSTAVA ŽENIDBE

Zakonik kanonskog prava, u kan. 1101, § 2, određuje: »Ali, ako jedna stranka ili obje pozitivnim činom volje isključi samu ženidbu ili neki bitni sastavni dio ili neko bitno svojstvo ženidbe, nevaljano sklapa ženidbu«.

Kada se jednom sklopi valjana ženidba ona traje tijekom cijeloga života sve do smrti jednoga od supružnika. Zbog prakse razvoda civilnoga braka, došlo se do uvjerenja da se može razvesti i ženidba sklopljena među katolicima i da se može sklopiti novi brak. Mišljenje da se ženidba može razriješiti dovelo je do toga da jedno ili oboje zaručnika sklapaju brak iako se ne žele vezati za cijeli život. Postoje slučajevi u kojima zaručnici imaju volju sklopiti ženidbu, ali žele da se ta ženidbena veza raskine u nekom trenutku. Kod takvih ženidbi, osobe su već tijekom davanja ženidbene privole donijele odluku o razrješenju braka. Isključenje nerazrješivosti pozitivnim činom volje čini ženidbu nevaljanom, a to se događa ako jedna od stranaka prije ili u trenutku davanja privole pridrži sebi pravo ili mogućnost da traži raskid ženidbe ako to bude nužno. Isključenje nerazrješivosti ženidbe može uzrokovati i zablude da je ženidba razrješiva. Svaki čovjek želi biti sretan u braku, ali se često zbog nesigurnosti kakvu će imati budućnost ili zbog straha od

⁹ »Sinodski su oci podsjetili da Isus, govoreći o praiskonskom naumu o ljudskom paru, potvrđuje nerazrješivost zajednice između muškarca i žene, (...). Nerazrješivost ženidbe (...) ne smije se shvaćati prije svega kao 'jaram' nametnut ljudima, nego kao 'dar' koji se daje osobama združenima u bračnu zajednicu« (Papa Franjo. 2016. *Radost ljubavi*. br. 62).

nesretnoga braka, osobe isključuju bitno svojstvo nerazrješivosti. Isključenje bitnog svojstva nerazrješivosti jedan je od razloga za pokretanje parnica proglašenja ništavosti ženidbe na crkvenim sudovima.

Crkveno pravosuđe pravi razliku između potpune i djelomične simulacije. Tako se može dogoditi da netko, premda izvanjski slavi i prihvaća ženidbeni obred, ipak izraženim i pozitivnim činom volje odbacuje ženidbeni ugovor ili njegove bitne obveze. Takva se privola naziva simuliranom ili lažnom privolom: ako odbacuje sam ugovor, to se naziva potpunom simulacijom, a ako prihvaća ugovor, a pozitivno i izričito odbacuje njegove bitne obveze, ili samo jednu od njih, onda se to naziva djelomičnom simulacijom (Čavar 2006). Dokazivanje simulacije na sudu teško je, ali nije nemoguće, osobito ondje gdje se dokaže da je barem pozitivni čin volje, potpune ili djelomične simulacije, tako čvrst, da ga treba izjednačiti s uvjetom i da onaj koji sklapa ženidbu jasno pokazuje radije odluku odricanja od ženidbe nego li njezina prihvaćanja sa svim bitnim ženidbenim obvezama (c. Pucci 1970).

U dokazivanju simulacije od naročite je važnosti priznanje tužene stranke, sudsko ili izvan sudsko. Ako se stvarno radi o isključenju bitnih svojstava ženidbe, od presudne su važnosti okolnosti u kojima je došlo do sklapanja ženidbe (Sabbarese 2006). Isključenje nerazrješivosti može se dokazati tako da osoba koja je isključila nerazrješivost to prizna u vrijeme koje nije sumnjivo, tj. prije vjenčanja, ako postoje svjedoci koji to mogu potvrditi i postojanjem razloga i okolnosti zbog kojih se isključuje nerazrješivost (Blažević 2004). Na primjer, ako se to događa odmah kod sklapanja ženidbe, te se nastavlja s neurednim odnosima i ponašanjem kao i prije, a izbjegava se bilo kakvo popravljjanje, naročito ako je do ženidbe došlo pod pritiskom nekih događaja ili je došlo do nasilnog povezivanja sa osobom koju se ne voli ili sebi dotična stranka kao neotuđivo pravo prisvaja slobodni način života i neuredne veze s drugim osobama. Činjenice i okolnosti mogu ponekad same po sebi biti svojevrсно priznanje da se isključenje nerazrješivosti dogodilo. Među činjenice, koje su u tom smislu karakteristične, spada ustrajavanje u predbračnoj ljubavnoj vezi i liberalistički mentalitet koji zastupa teoriju slobodne ljubavi na kojoj stranka ustrajava. Ove činjenice nisu, međutim, same po sebi dovoljne da bi se mogla utvrditi nevaljanost ženidbe. Sudska praksa služi se različitim pretpostavkama kako bi dokazala predbračnu nakanu stranke, jedna od tih pretpostavki je dokaz o pretežnosti volje, sklopiti ženidbu koja isključuje dobro vjernosti nad voljom sklopiti valjanu ženidbu. Ukoliko se dokaže ova pretežnost volje uz već navedene činjenice, dolazimo do jasnog dokaza da se radi o nevaljano sklopljenoj

ženidbe iz razloga isključenja bitnog svojstva nerazrješivosti ženidbe.

ZAKLJUČAK

Prema nauku Crkve bitna svojstva ženidbe su jednost i nerazrješivost, koja u kršćanskoj ženidbi zbog sakramenta zadobivaju posebnu čvrstoću. Ta dva svojstva dakle pripadaju i naravnoj ženidbi i zahtjev su same naravi braka. Svojstvo jednostnosti ženidbe znači da bračna zajednica može postojati samo između jednog muškarca i jedne žene. Jednostnosti ženidbe protivi se poligamija ili mnogoženstvo. U poligamiji ne bi postojala jednakost bračnih drugova i ne bi se mogla ostvariti savršena bračna ljubav niti svrha ženidbe. Nauk Crkve o braku kao monogamskoj zajednici potvrđen je na Tridentinskom saboru. Nerazrješivost kao bitno svojstvo spada na ženidbu kao njezin unutarnji zahtjev i odraz njene biti proizlazi iz same naravi ženidbe kao životne zajednice dviju osoba koje se privučene dubokom i istinskom ljubavi potpuno daruju jedna drugoj. Ovo svojstvo ima svoj temelj u božanskoj Objavi i pozitivnom božanskom zakonu. Prema sv. Pavlu, osobit razlog nerazrješivosti kršćanskih ženidbi leži u činjenici što su te ženidbe utvrđene sakramentalnim znakom i milošću i što su slika jedinstva i nerastavljivosti između Krista i Crkve (usp. Ef 5, 32). Nauk o nerazrješivosti ženidbe postojao je u Crkvi od najranijih vremena, a crkveno učiteljstvo u svojim je dokumentima konstantno ponavljalo taj nauk. Ženidba kao intimna zajednica dviju osoba, koje se uzajamno darivaju, zahtjeva punu vjernost bračnih drugova i njihovo nerastavljivo jedinstvo.

LITERATURA

- Abate, M. Antonino. 1985. *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Brescia: Paideia.
- Blažević, Velimir. 2004. *Ženidbeno pravo Katoličke crkve*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Bertolini, Giacomo. 2001. *Fede, intenzione sacramentale e dimensione naturale del matrimonio. Il Diritto Ecclesiastico*, 112:1405-1447.
- Castaño F. Jose. 1994. *Il sacramento del matrimonio*, Roma: Pioda.
- Chiappetta Luigi. 1990. *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica e concor-*

- dataria*, Roma: Edizioni Dehoniane.
- Chiappetta, Luigi. 1996. *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-passtorale*, Roma: Edizioni Dehoniane.
- Čavar, Klara, 2006., Simulacija ženidbene privole. Problematika kan. 1101, U: *Magister interpretsque legis ecclesiae*, ur. Miron Sikirić, 67-80. Sarajevo: Franjevačka teologija.
- Hendriks, Jan. 2001. *Diritto matrimoniale, Commento ai canoni 1055-1165 del Codice di diritto canonico*, Milano: Ancora.
- Mirales, Antonio. 1996. *Il matrimonio, teologia e vita*, Milano: Edizioni San Paolo.
- Navarette, Urbano. 1983. Matrimonio, contratto e sacramento. *Monitor ecclesiasticus*, 118:91-112.
- Navarrete, Urbano. 1993. Indissolubilità del matrimonio. U: *Nuovo Dizionario di diritto canonico*, ur. Carlos Corral Salvador i dr., 577-586. Torino: Edizioni San Paolo.
- Pranjić, Pero. 2016. *Posvetiteljska služba Crkve, komentar 4. knjige ZKP-a*. Sarajevo: KBF Sarajevo.
- Pompedda, Mario. 1984. Consenso matrimoniale. U: *Il matrimonio canonico in Italia*, ur. Cappellini, Ernesto, 123-141 Brescia: Queriniana.
- Sabbarese, Luigi. 2006. *Il matrimonio canonico nell'ordine della natura e della grazia*. Roma: UUP.
- Sikirić, Miron. 2006. O bitnim svojstvima kršćanskoga braka. U: *Magister interpretsque legis ecclesiae*, ur. Miron Sikirić, 41-52. Sarajevo: Franjevačka teologija.
- Škalabrin, Nikola. 1995. *Ženidba*, Pravno-pastoralni priručnik. Đakovo: KBF Đakovo.
- Zec, Slavko. 2008. Ženidbena privola i psihički život osobe. *Bogoslovska smotra*, 78: 651-680.
- Ivan Pavao II. 1997. *Familiaris consortio*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- PIO XI. 1930. Enciklika *Casti connubii*, AAS 22: 539-592.
- Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima, 1996. Zagreb: Glas Koncila.
- II. Vatikanski sabor, 2008. *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Carta dei diritti della famiglia. Enchiridion Vaticanum*, 1987. Documenti ufficiali della Santa Sede. Bologna: Edizione Dehoniane. Hrvatski prijevod, *Povelja o pravima obitelji*, 1990. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

THE ESSENTIAL PROPERTIES OF MARRIAGE - UNITY AND INDISSOLUBILITY

Abstract

This article deals with the issues related to the essential properties of marriage, unity and indissolubility. Church has always seen marriage as a natural covenantal partnership between the baptized, and as a sacrament, which means that the natural reality of matrimonial covenant has been elevated to the supernatural order as an effective sign of grace. The essential properties, the unity and the indissolubility which are proper to natural marriage obtain a special firmness in Christian marriage. These properties are also important for Christian and non-Christian marriages because they arise from the very nature and essential purpose of marriage. The Christian tradition and the doctrine of St. Paul teach that these two properties reflect the unique and indissoluble bond of Christ and the Church. The article deals with the exclusion of essential properties from the marriage consent or proof of nullity of marriage because of the exclusion of unity and indissolubility by a positive act of will.

Keywords: *marriage, contract, sacrament, unity, indissolubility, simulation.*